

**Den islandske president
Ólafur Ragnar Grímssons
hilsningstale
ved åpningen av Nordiske Arkivdager
i Reykjavík
den 7. august 2003**

Ærede konferansedeltakere.
Kjære nordiske venner.

Det er i sannhet på sin plass å komme sammen her på Island for å samtale om temaet ”Arkivene ut til folket”, for man skal lete lenge etter et land som Island der folket har betraktet hvert eneste gammelt dokument som sin eiendom.

De gamle håndskriftene, såkalte máldagar, fortegnelser over kirkenes eiendommer og rettigheter, dokumenter fra de gamle bispestolene på Hólar og i Skálholt, sysselmennenes rettsdokumenter og islendingesagaenes fortellinger om avtaler og forlik – dette vitner alt sammen om den demokratiske styringsordning som ble opprettet på Þingvellir for vel tusen år siden. En ordning som klarte seg godt i flere århundre før det gradvis lyktes for kongen å styrke sin posisjon.

Kanskje er Landnámsboken, den eldste kilden om bosetningen på Island, en beskrivelse av hvordan norrøne vikinger tilegnet seg land i alle deler av Island, en oppregning av vikingenes slekter, deres følger og aktiviteter; kanskje er denne boken det første dokument i vår nasjonale arkiv. Dokumentet er riktignok kledd i en mer litterær drakt enn det som er vanlig i dag, men er likevel og på samme tid manntal, eiendomsregister og bosetningsrapport – et verk som alle islandske barn fremdeles lærer om på skolen, og som islendinger ellers tyr til når det høver seg slik.

Sagaene, den gamle islandske fristaten, de første århundres blomstringstid og senere hendelser under kongedømmet; dette la grunnlaget for selvstendighetskampen og ble et oppkomme av rettferdighet som ble brukt til argumentasjon for økt makt til Island i landets egne saker. Lederen for den islandske selvstendighetskampen, Jón Sigurðsson, var sin tids fremste ekspert i arkivkunnskap. Han skrev

lærde avhandlinger som bygde på tidligere tiders dokumenter, og utklasset sågar anerkjente dansker som var godt anskrevet hos kongen.

Vi islendinger vet godt at uten de ferdigheter Jón Sigurðsson hadde når det gjaldt å bruke gamle dokumenter, hadde vår selvstendighetskamp neppe gitt så gode resultater. Arkivene ble en kilde til politisk makt og innflytelse som til slutt gav oss suverenitet og rettigheter på linje med andre.

Man kan derfor si at dagens tema ”Arkivene ut til folket” kunne ha vært det politiske slagord både for den islandske selvstendighetskampen for etthundre og femti år siden, og for holdningen til arkivkunnskap i vår tids demokratiske samfunn. Dokumentene rommer makt, og den åpne adgang som alle hadde, var det som i sin tid gjorde det mulig for Island å oppnå selvstendighet.

Vårt islandske riksarkiv har alltid vært et sted hvor allmuen har hatt grei adgang. Bønder og arbeidere har der kunnet granske dokumentbunkene på lik linje med høyt utdannede vitenskapsmenn, og på lesesalen sitter fiskeren på plassen ved siden av forskeren med doktorgrad.

Riktignok har vi også fått møte et regelverk med påbud og forbud. Det kom i kjølvannet av statsmaktens utvikling og var særlig aktuelt i det forrige århundre da bitre klassemotsetninger og den kalde krigen bergtok sinnet, og det ble laget ulike hindringer som skulle begrense adgangen og hindre åpen debatt i flere tiår. Premissene var som oftest at allmennhetens adgang til opplysninger var en risiko som statsmakten måtte verne seg mot. Arkivene ble derfor vaktposter og arkivarene et slags hjemmevern for makthaverne.

I en periode var denne utviklingen dominerende uten at det noen gang ble satt under debatt om den var i overensstemmelse med de demokratiske grunnprinsipper, uten at det ble spurt om folkets rettigheter, og uten at det ble stilt spørsmål ved vår tids statsapparat.

Tautrekkingen mellom statsmakt og demokrati er kanskje kjernen i diskusjonen om hvorvidt og hvordan vi kan få til en ordening der vi med sannhet kan si: ”Arkivene ut til folket”.

Synet på det demokratiske samfunn må være rettesnoren for de svar som skal gis. Og på dette området spiller også teknikken en rolle. I dag står hele verden åpen for den vanlige borger som kan hente opplysninger som slår ut makthavernes datasamlinger.

Arkivene er derfor ikke lenger det vern som de tidligere var, og det kan vise seg at allmuen utenfor har bedre våpen enn de byråkrater som rår

over systemet. Den som viljefast søker i de datasamlinger som dagens teknikk har åpnet adgangen til, kan gå seirende fra holmgangen med de øverste makthavere – akkurat slik Jón Sigurðsson undergrov kongens makt gjennom sine granskinger i arkivene, og Island fikk sin selvstendighet i seierslønn.

De diskusjoner som dere skal igjennom, er derfor både utfordrende og nødvendige. De kan hente det forskjelligste materiale fra den vestlige filosofihistories grunnleggende skrifter, helt fra Athen og Roma til i dag, og kaste nytt lys over svarene på det klassiske spørsmål om maktens grenser og folkets rett, og om det åpne demokratiets natur.

Island er også, slik jeg her har kort beskrevet, et opplagt sted for en slik meningsutveksling. Vår historie, både den gamle og den nye, inneholder en variert materialsamling som kan brukes til å kontrollere svarene.

Jeg vil ønske dere alle hjertelig velkommen til Island, og vil med interesse følge med i resultatene av deres diskusjoner. Forhåpentligvis vil det enestående lysskjær som karakteriserer Island på denne tiden, åpne nye visjoner for oss alle.